

Et si fur vi tui consilii a divite surripere pecunias, restitutioni ipse obnoxius es. Nec officio quod personam non designaveris. Satis fuit consulere ad aliquo divite surripendas pecunias. Res ex se patet, quin necesse sit argumenta adducere.

XXVIII. Quæst. VII. *Licetum ne sit mercator a generatore pecunias petere ad mercatum exercendam?* Resp. Dominicus Soto nar. *L. b. VI. de inst. q. 1. art. 5.* hanc questionem a mercatore Florentino D. Thomæ propositam fuisse: cui respondisse ferunt D. Thomam, peccatum esse, ut testatur idem Sotus: qui tamen addit non esse ex genere suo mortale, immo quandoque nullum.

XXIX. Ego cum Paulo Comitolo distinguam. Aut mercator necessitate pressus a generatore pecunias petat, quibus negotiationem exercere valeat ad se suamque familiam alendam: aut nulla egestate coactus, sed sola cupiditate divitias accumulandi. Si primum, nullo modo peccat omnibus fateri Theologis. Si secundo modo pecunias sub senore petit, iuxta multorum gravem sententiam mortaliter delinquit. Non detur alii qui non nisi levem agnoscant culpam; quæ opinio humanior est, dummodo tamen pecunia ab eo petatur qui senor exercet, & illi semper animo, & voluntate incubat.

Quoniam, si ab eo peteretur pecunia qui a senore exercendo alienus esset, culpæ expers haud esset petens; dans vero, qui absque senore pecuniam credere nollet, proculdubio flagitium grave perpetraret. Hoc siquidem patet ex his quæ diximus supra. Illud addendum, quod suffus alibi explicabitur, quodque animadvertent prius Dominicus Soto, & Paulus Comitolus, senus videlicet, quod divites nobiles cum mercatoribus exercet, universæ Republicæ perniciem invahere. In gens hominum turba occurrit quæ nihil in bonis cum habeat, ut mechanicarum artium labori se inbratrat, a generatoribus sub usuris pecuniam mutuatur: quam negotiationis exponit, & de repente camplores, mercatorumque prodentes, lautiorum vitam illustrent, luxu, pompique indulgent, ut divitum hominum sibi famam comparent. At inopinato nativam prodentes inopiam, fractaque creditoribus fide reclamant, se non esse solvendo, seque decodicos manifestant.

Hi profecto tamquam publica petitis, inquit Sotus, essent arcenti, & veluti publici latrones coercenti. At subdo ego, non minori supplicio plebendos illos qui senorem artem profitentur. Istorum namque crudeli senore

quot familias trucidatas, deletaque non videmus; inquit Comitolus. Quot commercia civitatis pernecessaria partim concidunt, partim non immuniuntur, istorum usuris? Translato quippe isto quæstu a mercatoribus, & officibus ad usurarios istos, franguntur artificum studia, & industria, atque ipse, ex quibus publicum patrimonium hauritur, languescit, & deficit; atque mille rii officines, qui laboribus, ac manupertis vitam sustinere deberent, mollitur otio; atque desidia intabescunt inestimata. Verum de hoc fufus loco loquor.

XXX. Quæst. VIII. *Quæ causa requiratur, ut quis deponere licite possit apud fenoratorem pecunias, dum prævidentur, eas ab illo mutatione fenebri distrabendas: & vinum apud tabernarium, qui creditur venditurus illud fore mixtum aqua?* Resp. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decal. cap. VII. n. 36.* refert non paucos Theologos docentes nullam requiri causam in deponente pecunias apud fenoratorem eidem ad iuras faciendas abulurum, eo quod eiusmodi pecuniarum depositio non sit usurarium causa, nisi valde remota. Verum probabilior est contraria opinio, quam defendunt laudatus Sanchez *loc. cit. Navarrus in man. cap. XIV. n. 40. Molina Tom. II. de inst. disp. cccxxxi. Valentia in 2. 2. disp. v. quæst. xxi. Rebelus Part. II. Lib. VIII. q. xvi. Castropalaus tract. VI. disp. VI. p. 13.* Rationem assignavimus supra.

Quando enim prævidentur malus usus alienus mercis, peccat venditor, si nulla cogente causa illam vendit. Porro deponens pecunias apud usurarium, dum prævidentur eas feneherandas, duo crimina perpetrat: alterum, quod occasionem præbet fenoratori usuras exercendi; alterum, quod in damnum munitarij influit. Quapropter non desunt Theologi qui hunc depositorem ad restitutionem obligent. Et quamvis opinio huiusmodi dura reputetur a Castropalao; ratio tamen non apparet ita evidens, ut absolute improbari debeat. Si enim qui ensam præbet damnorum occidere inimicum, restitutionis præbens materiam exercendi iniustitiam in tertium, eximi a restitutione debeat. Et cum Castropalaus adfirmet, deponentem eiusmodi causa graviter peccare; concedat oportet, nedum contra caritatem, sed etiam contra iustitiam ipsam delinquere: materiam quippe iniustitiae exercende præbet, atque adeo iustitiam lædit.

Qui porro iustitiam lædit, damna quæ inde pro-

proficiscuntur, rescire astringitur. At cum in praxi vix id accidere possit, non est cur hæc ita te dicitur sit immorandum. Quis enim est qui, nulla urgente gravi causa, fenoratori proprias pecunias servandas præbeat? Causa deponitionis apud nummulatum vix alia esse potest, nisi pecunie securitas. Si enim nullum alium invenias cui conservandam secure pecuniam consignare possis; tum absque peccato fenoratori præbere tibi licitum est; dummodo, quoad te spectat, usuram prohibeas, solamque pecunie securitatem animo intendas.

XXXI. Si vinum quod a te servandum tabernarius accepit, mixtum aqua vendat, si istius venditionis concilius sis, camque pro virili haud impedias, peccas utrique, & ad restitutionem damni teneris: quia tu illius ministerio vendis. Quod si vinum tuum vendis eiusmodi tabernario, cum prævidentia quod mixtum aqua ab illis vendendum iterum fit, peccas pariter: quia, quoad vales, impedire teneris peccata proximi; & potissimum que in damnum tertij vergunt, queque debitu restitutionis inferunt. Si vinum aliter vendere nequeas, cum hoc fit tibi non leve incommodum, te posse peccatum tabernarij permittere, vinumque illi vendere, docent Sanchez, & Castropalaus.

At ego non adeo facile similes permitterem venditiones: quia non video cur venditor impedire nequeat hæc tabernariorum iniustitiam. Potest enim vel illos iudici deferre, vel illis etiam minori pretio vendere quorum sinceritatem minime suspexam habet. Quare vix contingere potest casus in quo nequeas eiusmodi fraudulentos tabernarios vitare, alique vendere vinum tuum. At quid, si casus reipia occurat? Dico, quod si absque gravissimo incommodo nequeas differre venditionem, sed necessitate urgente premaris; tunc quemadmodum ab usurario pecunias petere, ita & iniquo tabernario vinum vendere vales. Sed, ut dixi, vix in praxi necessitas similis venditionis occurrere potest. Evenit enim quod pre maioris pretij, vel alterius luci, aut commodi similius capponibus vinum vendas: & tanti vendere alius tabernariis cum nequeas, invenditum vinum effingis. Inferiori ergo pretio illis qui menam vinum portandum exhibent, vendito; & cum hi minus lucrentur, minori quoque emunt pretio.

XXXII. Quæst. IX. *Utrum licet invitare ad canam eum qui solvere ieiunium paratus est?* Resp. Negat communis sententia: quia

invitatur ad actionem que, atenta lege prohibente, & spectatis circumstantiis, nequit a malicia separari. Peccatum autem est quempiam invitare ad actionem quæ omnibus inestibus obediænoxia est. Quare neg famuli dominis, nec capones hospitibus carnes ministrare licite possunt: ieiunium tempore qui operam darent actionibus ex precepto prohibente malis. Verum tamen est, posse, immo debere famulos, & capones præsumere dominos, & hospites alique iusta causa a legis onere exemptos, nisi contraria indicia occurrant.

XXXIII. Quari hic etiam solet, sicutum ne sit petere iuramentum ab eo qui paratus est fallum iurare; vel sicutum sit inducere ad iuramentum verum, quod iurans verum esse ignorat; & alia id genus? Sed omnia discussa reperies in *dissert. de iuramento.*

CAPUT IX.

De peccatis scandalii quæ adversus castitatem tam a mulieribus, quam a viris perpetrantur.

I. **I**mpeditam, ac perdifficilem materiam bellum suum in castitatis campo potissimum peragit. Hic suas exerit vires, copias omnes isthæ advocat, pugnas committit, atque annuam stragem inducit. In his castris fortes Israel pronunt, abiciuntur dipeyi Saul, omnis armaturæ fortium succumbit. Istihæ hostias suas veterator ille humani generis hostis innocentes parat; stratagemata instruit, præfugia innumera, larvæque adhibet, quibus exitum quod inmentat, oculis abscondat. Ut igitur, quod fieri potest, illius artibus, fraudes, doloseque omnes retegat, in varios paragraphos caput istud tribuam. Que fit divini verbi, SS. Patrum, Theologorum, atque Casuistarum mens hoc de argumento, explicabo. Prolivus fortasse sermo erit; at recogites velim, libidinem peccatum esse ob quod maxima hominum pars periclitatur. Quid itaque utilis, quam ex omnia manifestare que ad hoc perpetrandum flagitium inducunt? Mulierum præfugia, quibus homines ad libidinem provocantur, captum superant humanum. Artes quas homines adhibent, ut mulieres deducant, non minoris sunt efficacitatis: quoniam vanitatem, ambitionem, avaritiam, superbiam, ceteraque impotentiores appetitiones irritant, permoventque.

§. I.

De licito mulierum ornatu.

UT extrema quæque vitentur, primum omnium confituro, ornatum moderatum licitum feminis esse. Ornatu, seu ornamentum describi potest, quod sit concinna vestium dispositio, & partium corporis cultus extrinsecus adiectus ad humanæ personæ gratiam augendam, aut ad deformitatem minuendam, vel occultandam. Ornatu vero (inquit Angelicus in I. ad Tim. II. lec. 2.) consistit in debita ordinatione, & dispositione. Moderatum ornamentum mulieribus Scriptura sancta ultro concedit. Nam servus Abraham suspenderit in aureas orandam faciem Rebecca, & armillas posuit in manibus illius, velles splendidas, vasaque aurea, & argentea eidem donavit: Gen. xxv. In ornamentum tabernaculi mulieres obtulerunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byssum, anulos, & dextralla, ut habetur Exod. xxxv. Noemi sancta mulier, imperante Ruth, lavit se, unxitque, seque cultioribus vestimentis induit: Ruth. 111. Celebris illa Iudith, viduarum optima, levit corpus suum, & unxit se myro optimo, & discernit crinem suum, & induit se vestimentis munditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextralla, & illa, & aureas, & anulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se: Iudith x. Denique Apostolus Paulus moderatum ornatum mulieribus concedit. Volo viros orare in omni loco, levantes manus sine ira, & distractione: sicut et mulieres in habitu ornatu, cum verecundia, & sobrietate orantes se: I. Timoth. II. Accedit omnium Patrum, & Theologorum auctoritas. D. Thomas 2. 2. quæst. clix. art. 2. ad 4. perspicue hanc rem edisserit. Mulieres licite se possunt ornare, vel ut conservent decentiam sui status, vel aliquid superaddere, ut placeant viris. Rationum quoque momentis eodem Angelico petitisidem evincitur. Corporum ornamenta instituta sunt non modo ad naturam fovendam, protegendamque a frigore, ætque, & ad verendam tegendam; verum etiam ad statum, ac sexum distinctionem profendam. Porro, sicut in physico corpore membrorum distinctio est, & dispositio cuique parti congrua; ita quoque corpus politicum sua habeat membra propriis distincta signis, & ornatibus opus est; ut ex

partium varietate, & optima dispositione universæ communitatis pulchritudo splendeat. Membra quæ altius eminent, prædicantur tum in physico, tum in politico corpore, ornatiores sunt, & splendidiora ceteris inferioribus. Quia ratione viri nobiles, & magnigratus cultioribus præ aliis utuntur vestibus, ut sui status, vel officii dignitatem manifestent, ut inquit Angelicus 2. 2. quæst. clix. art. 1. ad 2. Illi qui in dignitatibus constituuntur, vel etiam ministris altaris, pretiosioribus vestibus quam ceteri induuntur, non propter sui gloriam, sed ad significandam excellentiam sui ministerii, vel cultus divini. Pretiosas velles concedit Angelicus Sacerdotibus, dum altari interviunt, ut dignitatis splendor quodammodo effulgeat. Ceterum cum non hostias, & sacrificia Deo immolant; sed Doctorem, Apostolorumque personam gerunt, ut populum verbo, & exemplo ad virtutem, ad penitentiam hortentur, humilioribus vestibus indui eos convenit; ut ipsemet Angelicus ibidem subdit. Præcipue autem competit vilibus vestimentis his qui altis & verbis, & exemplo ad penitentiam hortantur, sicut fecerunt Prophetæ, de quibus Apostolus huius loquitur. Unde quædam Glossa dicit Matth. 111. Qui penitentiam prædicat, habitum penitentis prædet. Illius spectare debent Ecclesiastici illi qui vano sacerdotum ostentationis prætextu velles nimium splendidas induunt, cinctianni induunt, cultumque muliebrem potius quam virilem, eundem ecclesiasticum, ostentant.

II. Porro mulieres, præter recensitos titulos corpora tegendi, status, nobilitatisque distinguende intur, viris æque, ac feminis communes, possunt cultioribus adhibere ornatu, vel ut viris suis, quibus matrimonio iunctæ sunt, placeant; vel ut facilius ad nuptias contrahendas viros alliciant. Pulchritudo quippe mulierum prima dos est, & prerogativa quæ altius assurgunt; quemadmodum viri robore, fortitudine, & gravitate resplendent. Propagatio humani generis finis est ob quem mulier effecta est: non litteris, non armorum peritia, non ingenii subtilitate, sed sola venustate se se distinguit, qua hominibus placere studeat, illorumque amorem excitare ad officium matrimoniale peragendum. Quæ doctrina est Apostoli Pauli I. ad Corinth. vii. Quæ autem nuptia est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat ornatu. Sola autem pulchritudine, nitido ornatu, atque suavi conversatione viros sibi devincere, illorumque in secunda inflammare

mare possunt. Eiusmodi autem ornamenta etiam his feminis permitti valent quæ matrimonio sine fludent; secus eis quæ neque nuptiæ sunt, neque ad nuptias aspirant. Hæc omnia communia sunt: nec ullum est apud Theologos diffidium, dum sermo est de congruo mulierum ornatu.

§. II.

Immoderatum mulierum ornamentum Scriptura sacra improbat, prohibetque.

VEhementes, & acerrime sunt Prophetarum declamationes in superfluum mulierum ornatu. Supplicia gravaminatur lãas feminis superfluo ornatu comitis, atque istius ornamentum latius describit, & gravissimis flagitiis accendit, ob quæ affligendam Iudeorum nationem vaticinatur cap. III. Et dixit Dominus: Præ eo quod elevata sunt filia Sion, & ambulaverunt extenuo collo, & nitibus oculorum ibant, & plangebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant: decetabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus erinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calcamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalla, & perisectidas, & murenulas, & olfactoriola, & inanes, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mixatoria, & palliola, & siveamias, & acus, & psacula, & fiondes, & vitas, & iberistra. Et erit pro suavi odore sator, & prozona fucniculus, & pro crispanti crinis calcatorium, & pro fasciæ pectorali elictium. Nec verbum hic habebat de interiori captivitate animas ad venerem provocandam. Exterioris ornatu immo dicam, criminolamque superfluitatem potissimum describit, improbatque, tamquam interme libidinis lulentissimum argumentum. A compra muliere averteados oculos admonet Ecclesiasticus cap. ix. Averta faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exarsesit... Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exarsesit. Similia inculcat cap. xiii. In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit inica, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri quam mulier beneficiens: & mulier confidens in opprobrium. Salomon superfluum mulierum ornamentum meretricium appellat. Prov. vii. Et ecce occurrit illi mulier ornata

meretricio preparata ad decipiendos animas, garrula & vaga. Item Lib. II. Reg. cap. ix. divinus Auditor hac fecit. Porro Tezabel, introitu sine auditu, depinxit oculos suos sibi, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram. David quoque nimium femininarum ornatum carpit Plalm. cxlii. Filie eorum compositæ, circumornate ut similitudo templi. Paucis istis verbis comparat regius Paltas immodicum mulierum ornamentum templi Deo dicati splendor, ac si diceret: Quemadmodum splendido apparatu intravit templum Domini, ut fideles alliciantur in Dei cultum; sic mulieres ut templum Veneris appareant, atque in sui amorem accendant amalos suos, anulis, monilibus, ac pretiosis vestibus se se induunt. Quæ sane exquisita ornamenta superbiæ, impudicitiæque arguementa sunt, ut Regina Edithæ Deum alloquens testatur his verbis cap. xiv. Tu sis necessitate meam, quod abominer signum superbiæ, & gloria meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detestor illud quasi panem menstruæ, & non portem in diebus sicuti mei. Solum exoritur ornatu nullo prævo interiori animi desiderio pollutum abominatur Esther tantumque superbiæ signum. Quod confirmat Ezechiel Propheta cap. vii. Ornamentum molitionis suorum in superbiâ posuerunt. Idemque reperit cap. xxxii. Circuminsisti sibi oculos tuos, & ornata es mundo mulieri. Tandem S. Petrus superfluum muliebrem ornatu his verbis perstringit Epist. I. cap. iii. Quarum non sit extrinsecus capillatum, aut circumdatio auri, aut indumentis vestimentorum cultus. Similia docet Doctor Gentium Paulus I. ad Timoth. II. Volo similitudine & mulieres in habitu ornatu cum verecundia, & sobrietate orantes se; non in toris crinibus, aut auro, aut margaritis, vel vestibus pretiosis; sed quod deceat mulieres promittentes pietatem. Plura habet Angelicus in interpretatione istius textus D. Pauli lect. II.

» Duo sunt consideranda in ornatu mulierum, scilicet simplex ornatu, & fucatus. Simplex ornatu, puta in veste, & auro, & huiusmodi; quod potest fieri cum peccato tribus modis, scilicet fieri va intentione, ut si intendat commotionem concupiscentiæ, ostentationem, vel inanem gloriam. Prov. vii. Preparata ad capiendos animas. Secundo, si fiat præter consuetudinem patriæ, quod fit diversimodum: quod enim excedit modum consuetudinis, hoc ex levitate animi est. Tertio, si con-

plures, & sufficientes munditie concupiscunt, ultra quam Deo placet. In illam etiam delinquant qua cutem medicaminibus unguunt, genas robore maculant, oculos fulgine colunt. Displicet illis nimirum plastica Dei: in ipsis redarguant, & reprehendant artificem omnium: reprehendant enim, cum emendant, cum adducunt, atque ad adversario artificis fidentes additamentis ista, idest diabolo. Nam quis corpus monstraverit mutare, nisi qui & hominis spiritum malitia transfugerit? Ille indubitate multismodi ingenia concinnavit, ut in nobis quodammodo manus Deo inferret. Quod resistit, opus Dei est. Ergo quod fingitur, diaboli negotium est. Divino operi satanae ingentia superaddere, quam sceleratum est! Servi nostri ad imitios nostris nihil mutantur: multas ad hunc Imperatoris sui nihil concupiscunt. De adversario enim eius in cuius manu sit, aliquid usui postulare, transgressio est. Christianus a malo illo adverteritur? Nescio an hoc ei nomen perferret. Erat enim eius de cuius doctrinis institum concupiscit. Quomodo autem a nostris disciplinatus, & professionibus aliena sua, quam indigna nomine christianis faciem sciam esse, quibus simplicitas omnis indicitur. Effugit mentiri, quibus lingua non licet. Appere quod datum non sit, quibus alieni absentia traditur? Ad alterum in specie exercere, quibus studium pudicitia sit? Edicite benedicta: quomodo precepta Dei custodieritis, lineamenta non custodieritis?

Video quodam & capillum croco vertere. Pudet eis etiam nationis sue, quod non Germanis, aut Gallicis sint procreata: ita pariter capillo transfertur. . . . Creum capiti suo mulier christiana ingerit, ut in aram. Quodcumque enim immundo spiritui excremari solet, id, nisi probis, & necessariis, & salubribus usus adhibeatur, ad quod eraturia Dei est prospecta, sacrificium videri potest. Sed enim Dominus ait: Quis vestrum potest capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro? Ha que revincunt Deum, Ecce, inquit, pro albo, vel atro facrum facimus gratia facilliore; quamvis & atrum ex albo facere conitur, quas ponitur ad senectam usque vitiose. Proh temeritatem! Erubescit etas exoptata votis, furium confectur, adolescentia, in qua deliquimus, suspiratur, occiso gravitatis interpellatur. Absit a sapientia filiarum stultitia tanta. Senectus, cum plus occultari stultitia, plus detegitur. Hec est aternitas nostra de capiti invicute. . . . Quid enim tanta ornandi capitis oneratis ad saluam subministrat? Quid criminibus vestris quiescere

non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis? Alia gestunt in cineribus coereere, alie ut vagi, & volucres elabuntur non bona simplicitate. Affigitis preterea nescio quas enormitates fustium, atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operulam verticis, nunc in cercicem retro jugulum. Mirum, quod contra Domini precepta contenditur. Ad mensuram neminem sibi adicere posse pronuntiatum est. Vos plura adiectis ad pondus colliditis quasdam, scelerum umbilicos cervicibus adstruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti; ne exuvias alieni capitis, forsitan immundi, forsitan nocentis, & gehennae destinati, sancto, & christiano capiti supparetis. Immo hanc ornatus servitutem a libero capite popellite. Frustra laboratis ornate videri; frustra peritissimos quoque struolos capillatus adhibitis. Deus vos velari iubet: credo, ne quorundam ego videantur. Atque utram miserissimum esse, in illo die christiana exultationis, vel inter calcanea vestra caput elevatum, videre, in una cecissa, & purpurillo, & croco, & in illo ambitu capitis refurgati. An taliter episcipam angeli in nebula sublevarunt obviam Christo? Si nunc bona, & Dei sunt, tunc quoque occurrunt resurgentibus corporibus, & sua loca agnoscent &c.

III. Non dissimilia docet S. Cyprianus Lib. de habitibus virginum, ubi mulieres omnes nuptas, & innuptas arguit, quod suis vanitatibus, & pigmentis imaginem illam a Deo sibi impressam adulterare fludent. Dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et audet quisquam mutare, & convertere quod Deus fecit? Memus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare, & transfugare contendunt, nescientes quod opus Dei est omne quod nescitur; diaboli, quodcumque mutatur. Si quis pingandi artifex cultum alicuius, & speciem, & corporis qualitatem, amulo colore signasset, & signato iam, consummatoque simulacro, manus alius inferret, ut iam formata, iam picta, quasi peritior reformaret: gravis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impune latuam tem improba temeritatis audaciam, Dei artificis offensas? Ut enim impudica circita homines, & incesta fucis lenocinaturam sis, corruptis, violatisque que Dei sunt, prior adultera detrahas. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatione ista divini operis, proavaticatio est veritatis. Moneris

sis Apostoli vox est: Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova consisterio, sicut etis azymis. Nam & palcha postquam immolata est Christus. Itaque sella celeberrimus, non in fermento veteri, neque in fermento malitie, & nequitiæ. Nam sinceritas perlicitatit, & veritas, quando que sincera sunt, polluantur colorum adulteris, & adulterinis medicaminum fucis in menaciuum vera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album, aut nigrum. Et tu ad vincendum Domini tui vocem vis te esse potorem? Audaci conatu, & sacrilegio contemptra crines tuos inficis, malo presaggio futurorum capillus iam tibi flammeo aspicitur, & peccata, proh nescias! capite, id est corporis parte mollore. Et cum scriptum sit de Doctore: Caput autem eius, & capilli erant albi velut lana, aut nix: tu exceraris canitium, detestaris eborem, qui sit ad Domini caput similes? Non metuas, oro, que talis es, ne cum resurrectionis dies advenierit, artifex tuus te non recognoscatur, ad sua promissa, & promissa venientem removeat, & excludat; incerpans rigore censoris, & iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago nostra est? Cutem selsu medicamine polluisi, crinem adultero colore mutasti: expugnata est mendacio facies, figura corrupta est; vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt quos Deus fecit, sed quos diabolus infecti. Illum tu sectata es, vultus, atque depictos oculos serpentis imitatus es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsuru. Tandem S. Martyr solitam prociacium mulierum excitationem placendi repetit. Videriat quid sibi nupte par placendi studium de coniugio solatio blandiantur, quos, dum in excusationem suam profertur, ad societatem criminosa consensio adiciunt.

IV. Verum D. Ambrosius Lib. I. de virg. cap. vii. magna eloquentie ubertate, & vi argumentationis cuiusmodi fustilem avaram preteritum exulsiat, eumque in muliere ipsas retorquet. Hinc illi nescitur incensura vitorum, ut quæstus coloribus ora depingunt, dum viris displicere forniculium castitatis, vultus hic mediantur adulterium castitatis. Quamvis hic mentitit, effigiem mutare naturae iudicium quæret, & dum veritate maritale iudicium, proderet summi Prior enim de se pronuntiat, quod cupit mutare quod nata est. Item dum alius studet placere, prius sibi ipsa displicet. Quem iudicem, mulier, vo-

riorem requirimus deformitatis tue quam te ipsam, que videri times? Si pulchra est, quid abscondideris? Si desam, cur formosam te sella mentiris? Si tuae conscientie, non alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit; sed in azymis sinceritate, & nequitiæ. Nam sinceritas perlicitatit, & veritas, quando que sincera sunt, polluantur colorum adulteris, & adulterinis medicaminum fucis in menaciuum vera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album, aut nigrum. Et tu ad vincendum Domini tui vocem vis te esse potorem? Audaci conatu, & sacrilegio contemptra crines tuos inficis, malo presaggio futurorum capillus iam tibi flammeo aspicitur, & peccata, proh nescias! capite, id est corporis parte mollore. Et cum scriptum sit de Doctore: Caput autem eius, & capilli erant albi velut lana, aut nix: tu exceraris canitium, detestaris eborem, qui sit ad Domini caput similes? Non metuas, oro, que talis es, ne cum resurrectionis dies advenierit, artifex tuus te non recognoscatur, ad sua promissa, & promissa venientem removeat, & excludat; incerpans rigore censoris, & iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago nostra est? Cutem selsu medicamine polluisi, crinem adultero colore mutasti: expugnata est mendacio facies, figura corrupta est; vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt quos Deus fecit, sed quos diabolus infecti. Illum tu sectata es, vultus, atque depictos oculos serpentis imitatus es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsuru. Tandem S. Martyr solitam prociacium mulierum excitationem placendi repetit. Videriat quid sibi nupte par placendi studium de coniugio solatio blandiantur, quos, dum in excusationem suam profertur, ad societatem criminosa consensio adiciunt.

V. Hanc eandem doctrinam confirmat D. Hieronymus epist. xliiii. ad Marcellam. Ille christianos oculos scandalizant potius que purpurillo, & quibusdam facies egypte, & nimio candore deformes, idola mentuuntur; quibus si forte improvidis lacrymarum ihylla exuperit, fulgo delitit: quas nec numerus anserum potest docere, quod verale sint, que capillis alienis verticem fruant; & preteritum inventum in rugis anilibus polium: que denique ante nepotum gregem trementes virgineas componunt. Erubescit mulier christiana, si natura cogit deoren, si carnis curam facit ad concupiscitiam, in qua qui sunt, sicutum Apostolum, Christo placere non possunt.

VI. Omnis plurimis aliis sanctorum Patrum textibus, iubet adicere dumtaxat paucos sancti Pauli verus, ex epithalamio in Iulianum, eulogie axorem.

Absit ut idoleo videatur silla templi,
Genis apostolica silla facta dono.
Non fucis maleficia cutem, neque lumina nigro
Pallere, nec flato tinta colore comam.
Parum nature datus spernata sperbo
Crimine, divinum vi se sibi demat opus.
Frustra hęc se mulier iactaverit esse pudicam,
Que se tam variis ornat adlixis.
Vos autem, invoces Christi, fugite omnia
quorum

In demum pretium est, usus in interitum.
Credite divinis verbis, de entibus istis
Poculent capillis surgere materiam.

VII. D. Thomas 2. 2. quæst. clxxx. art. 2. ad 2. docet, mulieres se fucantes semper peccare, non tamen mortaliter. Mulierum fructio . . . non potest esse sine peccato . . . Non semper tamen talis fructio est cum peccato mortali; sed solum quando fit propter fornicationem, vel in Dei contemptum. D. Bernardus Senensis cum Alexandro Alenti Tom. I. ser. xliiii. art. 1. docet, quod mulieres se

minio linestes, aut adulterinos omnes portantes propter tria mortaliter peccant... Quærit enim Alexander de Alas in *II. dist. de Euchar. Sacram. utrum fucata, aut adulterinos crines, seu vivorum, seu mortuorum, tui ornatum sibi usurpantes, debeant accedere ad sacram communionem? Et respondet, quod tales mortaliter peccant, & indignas se efficiunt sacra communionem. Et hoc esse dicit maxime propter tria, quæ inde sequuntur. Primo offenso Dei: secundo offenso proximi: tertio offenso sui. Hæc pauca delibasse ex Patribus sufficit. Nonnulla alia infra dabimus, tum excolationes quas opponere recentiores solent, retundemus.*

§. V.

Insuperiorum Casusarum placita hoc de argumento.

I. Nihil frequentius in ore habent non pauci docti iuniores conscientiarum arbitri quam casuistica Theologie scientiam inieciat a Patribus, a semetipsis inventam, quæ temporum genio delerivat, inclamare. Contentundum illi morum regulas a Patribus minime pro dignitate, & necessitate traditas, quod hæc, si superis placet, sint temporum vicissitudinibus obnoxia. Percelebre effatum Reginaldi in *pref. Cellioi Lib. VIII. de hier. cap. xvi. rescribendum est. Quæritur casus temporum Doctores temporum. Bellus erit ille Criticus, si ex S. Augustini doctrina discipulatus possit emergentes nodos circa simoniam, irregularitates, interdicta, & omniaque contraria ex Gregorii Nysseni, & Nazianzeni placitis componere. Quæ circa Adæm emergunt dissolutiores, & veteribus haurienda; doctrina vero morum a recentioribus sumenda. Verum sane adstant recentiores illi, si de eis laxitatis sermo sit quas ipsi invenerunt; falsum autem, si de regulis loquantur quæ ad componendos mores iuxta evangelicæ leges, & ipsius nature præcepta necessarie sunt. Hoc compertum est ex his quæ antiqui Patres tradiderunt, & quæ supra transcripsimus de mulierum ornatu, quæni moderatum permittunt, superfluum damnant, Scripturarum momentis, rationibusque adductis. Eræ gratias hæc asserere videamus quæ doctum hoc de argumento recantes Doctores, in medium adducenda sunt. Hinc enim palam fiet, & veteres sanctos Patres morum difficultates satis superque explicasse, & recentiores Patrios, & divinis Scripturis adversantia excogitasse.*

II. P. Antoninus Diana *Tom. VII. Teol. coord. resol. 9. num. 16.* relata doctrina P. Francisci Suarez damnantis immoderatum feminarium ornatum, hæc scribit: Sed ego puto non peccare, etiam si esset superfluum, & maximum sibi dummodo sit secundum morem patriæ. Quam fit hæc opinio omnium Patrum doctrinæ repugnans, nemo non videt. Hæc profecto sunt casuum resolutiones quas Patres ignorarunt. Si ornatus superfluus, maximum licitus est; nullum ergo ornatum detestantur Scripturæ, & Patres. Non sobrium, & moderatum: non superfluum, & maximum, iuxta Dianam. Ergo nullum. Dummodo sit secundum morem patriæ. Patriæ ergo consuetudo superfluitatem muliebris ornatus licitam efficere valet? Sed a superfluo cuiusque generis natura ipsa abhorret. Antequam Patres in solum ornatum recenser inventum possem exaltantur? Omnibus competentum est, sanctos viros ea mulierum ornamenta damnable quæ erant diuturna consuetudine, seu verius dicam, inveterato abusu firmata. Quin hæc pravam consuetudinem, qua se fe tegere contendebant mulieres, ut nunc etiam contendunt, diris devoverunt.

III. P. Leonardus Lessius rem hæc latius expendit. Patrum, & Scripturarum momenta adversus feminarium ornamenta sibi opponit, hisque commentariis ea exponit. Apostolorum Petri, & Pauli, & Prophetarum mandata asserit vel non esse præcepta, aut fuisse præcepta illius temporis mulieribus accommodata, ut Ethnicos adificarent. Sic enim scribit *Lib. IV. cap. 17. dub. 14. num. 114. Scripturæ illæ vel continent exhortationem, cum nullum verbum præscriptum habeant, vel si continent præceptum, agit de illis quæ se ornant, ut alius placere, ut notat D. Thom. ex Gloss. vel certe propter adificationem Ethnicorum expediatur illi tempore præcipi. Adeo a veritate abluat huiusmodi commentarius, ut e contrario mulieres tunc temporis nimium suum ornatum excularent, ne ansam Ethnicis blasphemandi nomen Dei preberent, iminus compererent. Audi illarum excolationem, quam refert Tertullianus *Lib. de cult. fem. cap. xi. si necessitas amicitiarum, officiorumque gentium vos vocat; cur non vestris armis inclita proceditis, tanto magis, quanto ad extremam fidem? ... Sed dicitur a quibusdam: Ne blasphemetur nomen Dei in vobis, si quid de pristino habitu, & cultu detrahantur. Quid responso præbet Tertullianus? Non auferamus ergo vobis & vitia pristina: simus**

*Et moribus istis, si & superflue eadem. Tunc vere non blasphemabunt nationes. Non ergo adificationem, sed scandalum potius concupiebant Ethnici ex humili christianarum mulierum ornatu. Nec propterea splendidiorum cultum feminis Tertullianus concessit; sed illas hoc effato ad incitas rediit: Secundum Gentium, an secundum Dei placitum incidere Christianos oportet? Viden quomodo querunt calus temporum Doctores temporum? Curant nec ego ita rigide interpretanda esse laudari Scripturæ verba contendo, ut quilibet ornatum sub mortali prohibeant. Alioquin, ut optime advertit S. Antoninus *II. Part. tit. iv. cap. v. §. 7.* letatiter peccaret Regina, si vestem auro intexam, si gemmas, & monilia deserret; quod est absurdum. Verba ergo Apostoli, & levero mandatarum sub culpa grati, & levero mandatarum venientem allicientem. Confilii, & exhortationis titulo quamlibet pretiosam vestem dimittendam laudet. Extrema ergo vitanda, ut sunt hæc: Nullum ornatum, tametsi superfluum, & ad libidinem incitantem, Apostolus notat. Omnem ornatum vanum, & superfluum sub mortali Scripturæ sanctæ vitæ. Hæc duo extrema cavendæ sunt, illudque ut certum tenendum, sub mortali prohiberi impudicam indumenti formam, ornatumque iuxta prudentem extimationem ad luxuriam graviter concitantem. E contrario pro vero habendum est, ornatum muliebre, leviter superfluum, & vanum, culpam venialem non excedere. Quando postea leviter, vel graviter ad libidinem provocet, vix definit, ut alias diximus, potest. Intra tamen regulas dabimus. Coale D. Antoninum *loc. cit.* ubi in utramque partem disputat, & vix definire audeat, sicut nec ego generalem regulam designare intendo.*

IV. Non minus animadversione digna sunt quæ docet P. Lessius sigillatim de immoderato mulierum ornamento. Contendit ille tunc solummodo (quantum quidem ex exemplo quod asserit, colligi potest) feminas grave scandalum peccatum perpetrare, cum vestes adeo imbriles, & pellucentes gefant, ut padenda minime occultent. Tertiarione scandalum, ut si quis uteretur veste adeo tenui, vel ita conformata, ut per eam pudenda non satis tegerentur. *loc. cit. num. 132.* Quænam vel ex profluitis mulierculis tam proiectæ pudicitie, ut padenda non occurrer? Quisnam Patrum sanctorum in suis adversus mu-

liebrem cultum declamationibus tante impudentie meminit, vel feminis improperavit? Capitis nuditatem, criniam artificiosam dispositionem, velium, margaritarum, anularumque pretiosum apparatus in illis redarguit. Pudendorum manifestationem, nemo unquam redarguit, quod ipsa horrorem ingerat. Vultus quoque fuco acerrime deservitantes Patres; sed Auctor ille nil mali in fucatis mulieribus agnovit *loc. cit. n. 3. De quo pigro faciem, & quæ variis coloribus inducere, non est per se malum, sed indifferens: si illius per hoc intendere pulchritudinem, artificio invariare, ac exornare opus natura. Ergo nihil mali, nisi ratione excessus in affectu, & usu nisi indifferens. Conter hæc cum Patrum, quam supra dedimus, doctrina, ut colligas, quam sint antiqui Doctores recentiorum temporum Theologi repugnantes. Mulieres vultum pingentes Dei imaginem adulterare, falsam pulchritudinem ementiri, divino artificio manus inferre, aliæque flagitia perpetrare, Patres docent. Probabilissimum e contrario eulmodi lenocinia, & lenium prestigia nil mali continere, atque inter adiphora repodenda, univervo reclamante Patrum choro, defendunt.*

§. VI.

Quandam mulierum ornatus superfluos censendus mortalis sit, aut venialis.

I. Hæcenus ex Scriptura divina, & Patribus ostensum est, feminis licitum esse ornatum moderatum, illicitumque superfluum. In præsentia videndum, in quo hæc superfluitas ita sit; & quandam venialis tantum sit excessus, quando vero graviter culpabilis. Extrema declinanda sunt tum levitatis, tum laxitatis. Quæ certa sunt, servari omnino debent; quæ benignam patiantur interpretationem, suavius exponenda. Superfluum, immoderatumque ornatum malum esse certum est. Evidens ergo, aberrare a vero recentiores Casuistas non paucos, qui hæc superflua ornamenta, ut multæ expertia progignant. Hæc adeo sunt compta & explorata, ut disputationis locus non sit. Id quod maximum facillit negotium, est indicare, in quo ornamenti excessus situs sit, & quando venialis, quando vero mortalis reputari debeat. Regule generale, certe designant vix, ac ne vix quidem possunt, ob circumstantiarum diversitatem.

II. Ut autem in materia adeo involuta, I. 4. & per

et perdifficili extrema devitemus, illud semper memoria repetendum est, ornatum scilicet muliebrem licitum esse, siquae natura indifferens. Quod autem absolute malum non est, illius excessus, vel defectus nunquam est mortalis, ulquedum intra sui generis limites consistit; sed venialis tantum, ad optime Caeterana 2. 2. *quest. cxxx. art. 2.* ostendit. Idque patet in quolibet rei indifferens ulu, ut in appetitu honorum, divitiarum, cibi, & potus. In his enim excessus, omni circumstantia extranea praecisa, non est mortalis, sed venialis, eo quod superfluitas eius fit rei quae natura sua mala non est; sicuti non esse curam proprii corporis, pulchritudinem, muliebremque ornatum, offensum est. Quare mulieres quae, ut viris suis placeant, in pretiosioribus vestibus, anulis, monilibusque excedunt, non nisi venialiter delinquant, re absolute spectata intra genus ornamenti. Idem dicendum de puellis nuptias anhelantibus; immo de mulieribus generatim quae ob inanem quandam lasciviam, vel ut inter ceteras pulchre appareant, non nisi venialiter illas delinquere dicendum videtur, docentque communiter Theologi.

III. Verum hic aniam errandi non pauci Theologi recentiores arripiunt. Vix enim gravis culpe damnata in praxi muliebris ornamenti excessum, eo quod absolute, & in sua metaphysica notione spectatum mortalem malitiam non involvere dictum est. Ne hac illusione decipiatur, animadvertendum, quod plurimae, & frequentissima occurrunt circumstantiae, vi quarum excessus istius ornamenti graviter criminolus evadit. Prima est pravus finis provocandi ad venerem. Secunda effectus qui inde passim sequuntur, iniustitiae nimirum, furta, solutionis debitorum omnissio, mercedis retentio, elemosinarum neglectus, patrimonium cum filiorum damno dilapidatio. Tertia affectus impotens, atque ita paratus, ut nihil curet vel ipsum peccatum, dummodo suam expleat, satietque cupiditatem. Postrema, & omnium frequentissima, est scandalum proximi, qui ob inverecundum, fuleidumque ornatum ad libidinem illicitur. Haec circumstantiae aut separant, aut coniungunt passim occurrunt. Ideo mulieres, quae nulla cohibita modestia, verecundie, ac temperantiae lege, hodiernae consuetudini, quae vulgo *Moda* nuncupatur, sese dedunt, quoque nullum non movent lapidem, ut suo vano genio satisfaciatur, vix culpam gravem evadunt, ut infra dicemus.

IV. Ut tamen praefertus, quoad fieri, potest,

difficultatem dispiciamus, distinguenda sunt superfluitatis genera. Nam superfluitas in uno genere erit venialis, in alio mortalis. Si excessus sit in vestibus, in anulis, in gemmis, monilibusque nimium pretiosis, praecisa circumstantia experientiarum, quae proprium statum, & conditionem excedant; culpa non erit nisi venialis. Si vero superfluitas fit in ornatu inverecundo, & exquisito, nimirum quae ad venerem incitante; culpa poterit esse mortalis. Vestis pretiosior ex holoserio, auroque intertexta, sed gravioris formae, colorisque subobscuro, minus ad makim provocat, quam vestis laevis, sed colore vividiore, rubro nempe tincta, & alia candida, & subalba distincta, & circinniore forma disposita. Facilius est in secundo quam in primo genere excessus gravem malitiam inducere. Sed neutrius generis letalis dictum finis, regula potest. Ut capite ultimo dictum fuimus, ex feminarum statu, conscientia, moerum vel integritate, vel pravitate, aliique circumstantiis culpa gravis, vel levis colligi potest. Interim quae hac de re docet divus Antoninus Archiepiscopus Florentinus, transcribam.

Quantum ad ipsum ornatum in se quo possunt ibi vitia inveniri; scilicet superfluitatem, & expensam, quae pertinet ad prodigalitatem; & incentivum, seu excitativum libidinis, ad quod illud inducit. Et quantum ad superfluitatem, quam non omnis prodigalitas sit mortale, sed aliquando, & frequentius veniale; ideo illo respectu non poterit illud iudicari mortale, nisi fuerit valde evidens, & enormis excessus. . . . Quantum autem sit ille excessus quoad superfluitatem, seu prodigalitatem, ornatum, quod faciat mortale, fateor me necire dare regulam generalem; nec de facile posse dari; nec reperio aliquem dedisse. Unde prudenter, & arbitrio boni viri relinquendum est. In quantum vero ipse ornatus mulieris est provocativus ad lasciviam, videtur ibi distinguendum de occasione data sufficienter, vel accepta. . . . Poterit autem esse tantus excessus, quod erit ibi occasio etiam data ex parte mulieris le ornantis. Qualis autem sit iste excessus, ut mortale valeat indicari, ad arbitrium boni viri videri dimittendum. Boni viri dico, non solum in conscientia, sed in sufficienti peritia circa huiusmodi. Sed ex his quae notat Alexander de Ales in suo II. non de facili debent huiusmodi mulieres de mortali condemnari. "

§. VII.

§. VII.

Mulieres superfluo ornatu culta iudicia produnt impudicitiae.

I. Regula quam ex D. Antonino modo retuli, omnino subteribo, non esse videlicet mulieres ob ornamenti excessum illud, praecipitio iudicio gravis noxae damnandas. Sed neque nimia facilitate afferendum est, illas vanis ornatis pompis evengeliam caeli vitam premere. Tametsi ornatus iste, etiam superfluitas, non sit genere suo mortalis culpa, ut iam dictum est; ob ea nihilominus quae frequentissime inferit damna, gravem laepe contrahit malitiam, ut sequenti paragrapho ostendam. Nunc communi Patrum consensione palam faciam, mulieres immodico superfluoque ornatu comptas, quaque, nulla habita moderate evangelica ratione, impotenti sollicitudine recentes exterioris vestitus formas, & consuetudines affectant, validissima praesere impudicitiae argumenta.

II. Patriarcha Chrysolomus sua solita eloquentia avertionem nostram confirmat hom. VIII. in I. ad Timoth. II. *Per exteriorum cultum, & habitum plures post se trahunt amatorum greges; atque sine plurimum postrema sepius suspicio: non carent; utique prois eiusmodi lucatur ornatu, immo & plurimis ex ea opinione nocuerunt. Nam quemadmodum impudica, etiam si pudica videatur, nihil ex huiusmodi opinionibus lucratur, quam iudex ille noster occidit omnia tunc in medium proferatur sit; ita ne pudica quidem, si per habitum student adulterii opinione notari, quaequam ex pudicitiae opinione lucrata est. Plurimum enim & ipsa ex hac opinione volatur. Verum quid agrum, inquit, si alius de me pessimum suspicatur? Tu tunc suspicari per habitum, per incessum, atque aspectum, & omnem corporis motum somnata manistras. Similia scribit D. Gregorius Nazianzenus in tract. adveri. mulier. le ornantes. Haec artificia non pudicitia sunt, sed lasciviae, ac libidinis. . . . Ferunt insolentem pavorem, cum curato collo, pennique gemmantibus circumcurantur. Feminas clangore suo ad venerem incitare. Eodem modo admodum, mirabor si tu aliam ob causam formam pingas quam ut nitidiorum, & fallacium vivorum oculos ad te convertas.*

III. Tertullianus Lib. de cult. femin. cap. IX. Haec pompae quam de proximo curent luxuria negotium, & obstruant pudicitiae disceptationem.

nis, dignoscere in facili est, quod gratiam devotis cultus societate prostituunt. Subdit Iulianus cap. XII. Lencenia forma nunquam non scripto cogori coivencia, & debita etiam Scripturae iugerunt. Illa civitas valida quae super septem montes, & plurimas aquas praesidet, quom profutur a Domino appellationem meruisse, quali habitu appellatori sine comparata est? Sedet certe in purpura cum cocco, & auro, & lapide pretioso; quae maledicta sunt, sine quibus non potuit maledicta, & profutur deservit. Thamar illa, quia se expinerat, & ornauerat, ideo iudae suspicio- nis visa est quae sit sedere; adeo, quia sub velamento latebat, habitus qualitate quaestuarium mentiente, fecit ut quaestuarium, & voluit, & compellavit, & paxus est. Unde adferimus aduersus congressus etiam, & suspiciones impudicas providendum omni modo esse. Quid enim casti mentis integritas in alterius suspicione maculatur? Quod speratur in me quod avertor? Cur non mores meo habitus pronuntiat?

IV. Tandem cap. XIII. execrationem illarum recitit mulierum quae interiorum iactant castitatem inter pomparum illecebras intaminatas. Aliqua forsitan dicet: Non est mihi necessarium hominibus probari: nec enim humanum testimonium regit. Deus confessor cordis est. Scimus omnes, quom tamen quid idem per Apollolium dixeri, recordemur. Quom veitum coram hominibus appareat. Ad quid, nisi ut malitia ad vos exemplo omnino non habeat, & ut malis & exemplum, & testimonio sitis? Aut quid est licentiae opera vestra? Aut quid nos Dominus iure terra vocavit; quid civitati supra montem constituta comparavit; si non relictus inter tenebras, & exilium inter demersus. . . . Pudicitiae christiana satis non est esse, verum & videtur. Tanta enim debet esse plenitudo eius, ut emanet ab animo in habitum, & eructet a conscientia in superfluum, ut & foris inspicitur, quasi superfluitatem suam, et corruat fides contingens in perpetuum. Discretionem enim sunt delicia, quarum mollitiae, & fluxus fidei virtus effomatari potest. Ceterum nescio an manus spualitudo circumdari solita, in dicitur catens suspescere sustineat. Nescio an erus de perisculo in neruum se putatur arctari. Timeo cervicem, ne margaritarum, & smaragdorum laqueis occupata locum spathae non det. Quare, benedicite, maditemur duriora, & non praevitimus. . . . Ne dilexeritis aurum, in quo quanta delicia populi Israelis denotantur. Odisse debetis quod iudeos perdidit;

didit, quod, derelinquentes Deum, adorarentur. Tam tunc aurum ignis est esca. Ceterum tempora Christianorum semper, & nunc vel maxime, non auro, sed ferro transiguntur: stole martiriorum preparantur. . . . Proditio vos iam medicamentis extrahit. Apostolorum, fumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, de pietate oculos veracundia, & os taciturnitate, inferentes in aures sermonem Dei, amittentes cervicibus iugum Christi. Caput maritis subicitate, & satis ornate eritis. Manus laeis occupate, pedes domi fugite, & plus quam in auro placebunt. Vestite vos sericeo probitate, byssino sanctitatis, purpurea pudicitia. Taliter pigmentata Deum habebitis amatorem.

V. Clemens Alexandrinus Lib. III. pag. 111. inquit: Sicut nota iuxta iugiterum, ita etiam floridi colores adulteram indicant. D. Cyprianus Lib. de habit. virg. Excusari non potes, quasi casta sis, & pudica. Redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus. Andriamus & Hieronymus episcopi ad Demetriadem: Crimes a fronte dimittuntur, autem poliones, utuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, iocofque crispantes, ut sub nomine virginis vendibilis pereant. S. Bernardinus Senensis Tom. I. ferm. xlv. art. 1. cap. 11. post altatum hunc evangelicum textum, Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala, Matth. xxi. sic persequitur. Secundum enim quod vultum, & carnale est cor, extra in corporis amictu profert thesauros vanitatis. Nam plerumque homines estimant de signis signata, de circulo tabernam, & de signo furis estimant suam. Meretricius habitus signum est meretricii actus; sicut habitus monialis monialis estendit, & sic de aliis. Contemplare hominem, sicut mulierem ab extra, & satis clare intelliges quid committat se ab intra, teste Ecclesiastico, qui xix. cap. ait: Amictus corporis, & rufus dentium, & incessus hominis indicant de illo.

VI. Ad ductu Patribus, ceteris plurimis omissis, addo celeberrimum Iuriconsulturn Andream Traquellum, qui part. 111. n. 26. in tertiam legem comubialium hanc scribit. Nec mulieres tantum impudice, sed pudicissimae quoque et affecta maxime praevaricant, ita ut ob id nonnunquam in suspicionem impudicitiae veniant. Legimus enim Claudiam Vestalem, quam semper habita esse impudicam ob nimiam corporis cultus, quam ex libris Silyllinis Idea Mater esse accita, & in vado Tiberini fluminis navis, in qua volebatur, ha-

sister, nec ullo modo, aut alla vi commoveretur, Deam submisso genibus orasse, ut si fecistam indicasset, suam civitatem sequeretur: ita navam que ad eam incenente non vultu commoveri, ab una illa muliere fuisse commotam; quod a Lactantio scriptum est Lib. II. qui est de origine erroris, & nonnulli etiam tradit Livijs Lib. IX. belli Punici secundi, & Plinius Lib. VII. cap. xxxv. & alter Plinius inior in Lib. viorum VIII. fastidium, ex quo & illud est Ovidii Lib. IV. Fastorum de eadem. Casta quidem; sed non & credita. Rumor iniquus.

Leaserat, & falsi criminis acta rea est. Cultus, & ornatus varie prodisse capillis. Obsunt, ad rigidos promptaque lingua sonos. Livijs Lib. ab Urbe condita. IV. memorie prodidit. Posthumam, & ipsam virginem, de inegru causam dixisse, crimini obnoxiam ob suspicionem ob cultum amantorem, tandem absolutam: sed eam tamen Pontifex maxime sancte potius quam scite Deam colere iussit. Vel ipsis ergo Ethnicis argumentum vultum est impudicitiae quaeritur mulierum ornatus, nimirum cultus. Videant recentiores Casulitae, utrum etiam Paganis impingere valeant Rigorillarum notam, quod dament ceo lebidinis signa eas. vauiatates quas ipsi ut innoxias defendunt.

VII. Tandem D. Bernardinus Senensis exculationem sibi obicit satis familiare, qua mulieres vanitatis suis praedium quarunt. Reponunt enim, se D. Pauli monitis parere, cum non ob alium se finem ornet, nisi ut viris suis placeant. Utique Apolliniae docet, mulieres nuptas eo studia iacolinnare, ut placeant viris suis. Sed nunquid iudicet ut virorum amorem, & affectum illi conciliant vultuum pigmentis, ornati superfluitate, si haec omnia immo ille prohibet? Sed audiamus Senensem Seraphicum loc. cit. ferm. xlv. art. 2. cap. 1. Sunt & aliae plures; quae ad excusandas exculationes impetratis dicunt se hoc agere, ut placeant viris suis, ne in alia detestabilia ruant, ut quasi quodam rete, vanitate utantur ad proprios retinendos viros, ne ab aliis cupiditatibus capiuntur. Sed, quae, responde mihi, o mulier, habitaculum vanitatis: quare hoc vere tibi expandis, ubi non est vir tuus? Cur potius te exornas, cum in publicum prodis, quam cum a viro tuo in secreto thalamo de propinguo videaris? Ibi quasi quadam Regina comparas; hic vero quasi quoddam carnis monstrum appares; Ibi nequaquam licet velle alteri viro placere;

hic.

hic vero licitum est cum moderamine honestatis ob legitimam causam mariti gratiam quaerere. Sed similis es quibusdam que dum se fingunt silvenses columbas, & aves capere volunt, & domesticas, ut eas capiant, insidias ponunt. . . . Sunt etiam aliae plures, quae dicunt: Sic vult, sic praecipit coniux meus: parere necesse est. Quibus rationibus respondetur, quod si hoc placeat, o mulier, viro tuo; non placeat tamen hoc Domino tuo. Audi beatum Petrum, qui Act. v. dicit: Oportet magis placere Deo quam hominibus. Sed audi & tu, vir vanus, & excors: si vis coniugem tuam non esse meretricem, cur vis illam meretricem videri? Si forte autem illam amittere cupis, placeat Deo tuo quod iam hoc illius non amiseris; cum certum sit quod ex hoc illius, & tuam, & aliorum multorum animas perdis, sicut Ezech. cap. XIII. scriptum est: Vident vana, & deviant, felicitate a tramite honestatis.

VIII. Hunc eundem pretextum prius evulserat Tertullianus Lib. de cult. fem. cap. xv. Quasi gentilibus dicam gentilis, & communis praecipio alioquin vero: solis maritis vestris placere debetis. Inquantum autem placebitis eis, inquantum alteri placere non curaveritis. Secunda estote, bene dicite. Uxor nulla deformis est marito suo. Satis placuit, cum electa est, seu moribus, seu forma commendata. Ne quae vestrum putent, si temperaverit a compositione sui, odium & aversionem maritum proscuturas. Omnis maritus castitatis exactor est. Formam vero fidelis non expectat: quia non videt bonis quae gentiles putant, capimur. Insidialis contra, etiam suspectam habet, vel propter illam secleratam in nos opinionem gentilianam. Cui ergo pulchritudinem tuam miraris? Si fidei, non exigit; si gentili, simplicem non credit. Quid gestis aut suspecto, aut non desideranti placere?

§. VIII.

Inmodestia mulierum ornatus saepe letalis est ob superfluum, prodigamque duntiarum assumptionem. Hinc non familia modo, verum etiam civitates, & regna ad egestatem rediguntur.

I. Familiarum patrimonium aut immitti, aut penitus in fumum abire ob muliebres pompas, lamentantur omnes. Statuum gradus confundi, rerum, & personarum ordinem perverti, iacere artes, languere mercaturam, nobilium dignitatem ad extremam sepe redigi egestatem propter immodicas in adornandis feminis impensas, experientia te-

statur, voxque communis inelamat. Quod porro altius animum exulcerat, lacrymalique exprimit, est vix reperiri qui recipia, dum iudicium peculiare super vanam muliebri ornatum ferendum est, letalis culpa mulieres damnet. Omnes vel benigniores Probabilitate graviter peccare mulieres docent, cum impendio magis excedunt in ornatu quam ferat familiaritatem. Hic autem excessus gravis, nedum levis, in omnium oculis se le ingerit. Nililo vero fecius quot sunt vel Castellarum, vel Confessoriarum, qui aut mortalis noxae dampnent, aut divina reconciliantiam indignam aliquam vel vanissimam mulierem iudicent, propter manifestam, evidentemque ornamentorum superfluitatem? Quare verendum summpere est ne simul cum nimium cultus feminis aeternas dantur sint pompas Theologorum, & Confessoriarum non pauci, ut capite ultimo cum D. Bernardino Senensi ostendimus. Ne tamen gratia haec a me dici quippiam suspicetur, nonnulla ex praefato Seraphico Bernardino illuc transferre libet.

II. Innumera sunt mala, non modo spiritualia de quibus infra, sed temporalis etiam, quae superfluis consequi pompas docet S. Bernardinus. Ex pluribus pauca selegiam. Tom. I. ferm. xlv. art. 2. cap. xv. inquit: Quarto nocent pauperibus devotitas, quibus illa quae expenduntur in pompis, & localibus, atque vanitatibus suis, restitui debent. Devocavit enim illos pater suus, sive maritus per usuras, concupis, furta, simonias, aut per quascumque concupisces. Percunt illi fame, frigore, & nuditate; nobilisque puellae expulsiotum clausae & inempta retinentur in domo, laetatis vigiliis, vix carnes operientes, veruenda & timide vix eorum aliquo comparentes. Partum parvam petunt, nec est qui tribuat illis. Infirmi iacent in lecto parentes eorum, aut in carcere cruciantur, nec de propria substantia sua subveniunt illis. Et tu vanitatis insatiabilis lupa sanguinem pauperum cum cauda per terram trahis, salsuosas pompas iactanter ostentas, aliaque magnas, & sanguine plenas fastidiosas vanitates attatas, ostendens quanta velocitate ad infernum volas.

III. Praeter furta, rapinas, usuras, simonias, pauperumque defraudationes quae a parentibus, maritali vanarum mulierum perpetrari non raro solent, recenset deinceps Senensis Seraphicus ibidem art. 3. cap. 11. vel ipsas a maioribus patras, vel iure acquiritas divitias, quae in femineum luxum prodiguntur. Tertio ex vanitatibus ventum: mala

tum.

temporalia. Nam qui diligenter advertit, ex multitudine expectarum que in vanitatibus sunt, primo cessant ista lucra; secundo crescit temporalis damna; tertio cogunt ad hæc quædam continuanda. Primo quidem cessant ista lucra. Nam pecunia quæ expenditur in superfluis indolentis, in mensibus, in annis, in ætate, in lapsibus prestolis, atque in superfluis aliis ornamentis, mortua pervenit, quæ quidem potest esse lucra in mercatoribus, in possessibus, in animalibus, in artibus, & in aliis quovisunque lucris; & se per consequens ad temporalium utilitatem erigatis, & tunc patria redundaret. Secundo crescit temporalis damna. Nam pretium quod in talibus vanitatibus possidet, commaniter semper dimittitur.

IV. Alia non minima mala, quæ ex mulierum falli proficiencia D. Bernardinus exaggerat, sunt domesticæ tranquillitatis perturbatio, perpetua familiarium iurgia, inorum dissidium, atque ardens inter eandem mulierum emulatio, & similitas. Quælibet enim mulier (inquit ibidem art. 2. cap. 111.) ad vanitatem est naturaliter prona, similisque cui; quæ, si se precipitat una, aliam in idem rueri necesse est: Hæc irridia nota, & ut generis sit minoris, huic se in ornatu æquiparare contendit. Quæ equalis est divitiis, aut genere, si non superat istam in vanitatibus, nunquam mente quiescit; nec unquam in pace maritum permittit: Alia autem nobilioribus orta natalibus, sublimis divitiis, mente inflata, corpore elata, si cupidas non superat in immensum, magnam iniuriam se estimat facere Creatori, inventiones, & vanitates reperit novas. Maritus quandoque plusquam panis, & vacuus, illi in omnibus furci; deperdari, si opus est, desiderat cunctos, ut satisfaciat ei. Si casu maritus talibus vanitatibus vel propter indigentiam, seu propter avaritiam, aut propter conscientiam non assensit, non satisfacit, omnino non superat; o intolerabile bellum! o divina, nocturnaque insuperabilis pugna! o lacryma omni tristitia satiata! Lugens itaque lamentationibus plena est. Heu me infelicem! Nuptiæ tradita sum; maledicta hora. Illa ornator procedit in publico; talis de ignobili genere honoratur ab omnibus. Ego misella, heu, heu, despicior in consorcio seminarum. Denique tot molestiis maritus devotus, & iudicio, si debet illi satisfacere, non tantum ex suis, sed etiam ex visceribus Iesu Christi esse necesse illis condescendere populatis: mutuo accipere, sub usus debita subire gravia. Si

domum mulier his molestiis obtinere non potest, cuncta bona mariti decimat, ad omnibus quæ sunt in domo, furatur, cumulatque denarios, ut satisfaciat vano desiderio suo, mendacique parentum, & suo operit furum. Sed, quod dolorosius est, quandoque obvinet ab amasis quod inficiatur a maritis. Ecce quæ malorum inter coniuges talis immoderata vanitas occasio est. Tanta igitur ad vanitates in mulieribus pronitas est, & ad hoc etiam diabolus operatur, ut, si una sola in quadam magna civitate sit vana, omnes per illam trahantur ad immoderantiam vanitatum.

V. Non modo familiarum, verum etiam civitatum, & regnorum clades, profligatio, extremamque ruinam ex immoderato pomparum, luxus, muliebrisque ornamentis abusu proficisci ostendit Seraphicus Senensis. Adeo quippe effrenis, & impotens est ambitionis ætus, & exsultis ornatus appetitus, ut quemadmodum ex lignorum combustionem fortior erumpit flamma, sic ex perfido ornatu exquisitioris luxus famæ accitit. Hæc est cuiusque humane appetitionis natura, nunquam expleri, sed augeri potius ædibus suis. Experimentiam quotidianam testor omnibus competant. In dies vestium forme mutantur, recentes appetuntur, indute fastidia sunt, & ad alterius figuræ inventionem studia conferuntur artificum. Ut quanta sit cæcitas Italarum in vestium luxu, pompique ostentandis, perspectum habeas, isthuc animum intende. Singulis fere mensibus ex Transalpinis, potissimum ex Gallia, muliebre idolum recenti vestium forma instructum in precipuas Italiae civitates advenit. Ad hoc exercitur continuo artifices vestium formas, cæ univervi ornamenti rationem exiunt. Quin non modo peregrinum vestendi morem, & figuram Itali amulantur; verum ad utrumque propriorum artificum, mercatorumque, atque adeo civitatum exterminium, aliarum quoque regionum manupretia, panno, serica, telas, textilia, pinnata, pileos, calceos, verbo dicam, cuiusque rei vestitiaræ merces eariore pretio comparant. Propriarium civitatum officia vilia, obscura, impolita, incepta; peregrina vero exquisita omnia, elegantia, & splendida. Hæc luxus, pomparumque transalpina idola Italarum æraria exhauriunt, aurum, argentumque nostrum, atque divitias omnes vorant, & deglutiunt. Utinam saltem pompatica hæc pelvis divitum, nobiliumque scriba evacuarer, ut propriae nationis artifices, mercatorumque ditaret! Ad bonum quod attinget publicum, perinde res

se se haberet. Quod enim hæc, vel illa familia divitias possideat; nihil deperit, vel accretis principatui. Privatorem tantummodo fortunæ labefactaret ornamentorum abusus; si quæque natio, quemadmodum lux terre fructibus alitur, sic propriorum artificum officii indueretur; excessus indumentorum ex una in alteram familiam pecunias transferret. Verum ad extremam patriæ nostræ cladem Angli, Batavi, Galique superstitioni vestitus exemplaria ad nos transmittunt, & ab eisdem pretio summo selectiora ornamenta comparantur. Qui hæc agunt, naturæ patriæ, principatui, sibi quemetipsis bellum inferunt. Suae nationis homines ceu hebetes, stupidisque traducunt, ac si ignorent hi elegantem vestitus formam delineare. Naturæ ordinem pervertunt, cum exterius patriæ artificibus præferunt; istoque in extremam coniciunt miseriam, ut illos dicit. Principatui sunt infensæ, quod publicum patrimonium minuant, dum subdito rum inopiam inducunt. Sibi, ipsi tandem ruinam parant nimio luxu indolentes, peregrinasque pompas captantes. Quæ ergo gravissima crimina non peccant illi qui in causa sunt ne Principum leges quæ has peregrinas merces prohibent, executioni demandentur, qui remoram iniiciunt, aut negligentiarum promovere observantiam, vel transgressores impunitos dimittunt? Illi sunt patriæ proditores, pauperum artificum, mercatorumque immanes, truculentique oppressores, ac inferno in antecessum mancipati, eo quod feri nequeat ut hi infinita, quæ aut culpabili dissimulatione, aut cooperatione involvunt, damna resarciant, compensentque.

Civitates ob vanitatis abulum exterminandas fore vaticinatur ipsemet Propheta Regius: *Accipiet in vanitate civitates tuas: Psalm. cxxxviii.*

VI. Hæc, & alia longe plura proficisci mala ex nimio luxu, fastuque docet S. Bernardinus loc. cit. ferm. xlv. art. 2. cap. 11. *Ex talium vanitatum igitur usu mentes civitum inanes, & vane, virtutibus vacue, replentur vitis, & superbiis, partialitatibus, ambitionibus, ac multiplex scelus imbuiuntur. Cumque Dominus ad tempus tales vana civitates, & patrias sustulerit patienter, & per predicatorum suos correxerit clementer, & sapienter, in exterminium pestium, & bellorum, & diversarum afflictionum in potestate demonum tradet illas, iuxta Psalmographi Psalm. cxxxviii.* Accipiet in vanitate civitates tuas, non meas. Meas quidem per

donorum multiplicationem; sed suas demum per ingravitudinem, & vanitatum abusionem.

§. IX.

Immodicus mulierum ornatus notabiliter ad venerem illicitis, crimen letale est.

I. Paragraphe superiori ostensum est, muliebrum ornatum frequentur esse grave flagitium, quod propria fortiter gradum excedat, & ob gravia quæ inde sequuntur incommoda. In præterea, missa consideratione gravis, vel levis valoris, hoc in dispositionem vocamus, sine mortalis excessus femine ornamentis, si notabiliter ad libidinem incitet. Hanc questionem suo calamo verlat P. Albertus de Albertis de orn. mul. disp. 1. cap. vii. sententiamque propolitam efficaciter propugnat.

II. Caietanus præ omnibus recentioribus subtilis rem hanc dicitur 2. 2. g. clxxx. art. 2. ad quintum dubium. Sed quia morum regulas interdum a praxi, & circumstantiis plus iusto feiungit, & ad sola Metaphysicæ principia revocat, quemadmodum hic præstitit; occasionem præbet laxam quam par sit illius doctrinam interpretandi. Et quia ipse solus omnes quæ favere mulieribus possunt rationes, in medium affert; eandem transcribere iuvat, ne quidquam dissimulare eorum videamur quæ patrocinari feminis valent.

III. Hæc porro sunt rationum momenta quæ Caietanus promit 2. 2. g. clxxx. art. 2. Quoniam ars imitatur naturam, & mulier pulchra suapte natura est provocativa ad sui concupiscentiam, seu lasciviam, pro quanto feliciter facit ad mulieris pulchritudinem apparentem. Verum quia natura superat artem, & multo magis mulieris pulchritudo naturalis quam artificialis provocativa est ad concupiscentiam mulieris; ideo sicut inculpabilis est omnis pulchritudo naturalis mulieris; ita inculpabilis secundum se est omnis pulchritudo artificialis; ita quod neutri secundum se imputandum est ad culpam, quod provocativa est ad concupiscentiam mulieris. Et præterea in litera utrumque explicatur, & quod ornatus muliebris est provocativus verorum ad lasciviam, & quod esse provocativum non imputatur ornati ad culpam, nisi ex alia culpa, puta ex intentione provocandi.

Ad primum igitur dubium dicitur, quod esse

esse provocativum ad concupiscentiam quandoque est nomen vitii, quandoque est nomen conditionis naturalis. Mulier namque pulchra, est naturaliter provocativa ad concupiscentiam sui, & impudica, est vitiose provocativa ad concupiscentiam sui.

Et quia ornatu muliebris secundum se non est provocativus ad lasciviam, nisi sicut pulchritudo, ideo non est in specie vitii provocativus ad concupiscentiam secundum se, sicut nec pulchritudo naturalis; sed ex intentione utentis ornatu, seu pulchritudine, ad provocandum. Et propterea nullus ornatu muliebris ex hac ratione, quia provocativus est ad lasciviam, est secundum se peccatum mortale.

Ad ostensionem autem in oppositum, quod huiusmodi excessus, cum novitate preteritum, est contra dilectionem proximi, quia coguntur alii ad huiusmodi sumptus; respondetur, quod quam quilibet sequens malum exemplum novitatis, seu excessus, voluntarie inferat sibi ipsi hoc damnum novi sumptus, & hoc fit præter intentionem primi ornatu se novo excessu ut sit; nulla iniustitia committitur contra proximum, nullus actus fit contra caritatem proximi per se loquendo. Graviter tamen peccat primi utentes, novitatis occasione, damnum proximo, præferentes suæ vanitatis affectum proximorum necessitati. Quia tamen excusare se possunt dicendo: Non imitetur nos qui non potest, qui non vult: faciat unusquisque sumptus iuxta suas facultates, & non sit stultus; ideo nec contra caritatem, nec contra iustitiam actus iste est; valde tamen reprehensibilis propter multas deformitates, & graves quas habet, dum & consuetudo violatur, & occasio damni datur, & inanis gloria, ac stultitia non sine scandalo committitur.

Ad quintum dubium de imputatione ad culpam dicitur, quod quam unumquodque secundum propriam causam iudicandum sit, & non secundum occasionem; propria autem causa fit voluntas concupiscentis viri; mulier autem ornans se vane, nec per se, nec per accidens volens se concipisci, non causa, sed occasio tantum fit ruinae alterius: non est mulieri imputandus casus viri concupiscentis. Et quamvis det mulieri operam rei illicitæ, ex eius tamen opere non causatur ruina alterius, sed ex mala voluntate virorum: & propterea eventus iste remotus, & non intentus, non est ei imputandus; sicut nec

pulcherrimæ mulieri vane egredienti domo imputandum est peccatum concupiscentium eam, quam non concupiscerit, si dormi fuisset. Et scias, quod hæc omnia supra dicta, ut vides expressum est, intelliguntur de ornatu secundum se.

IV. Univerſa ergo Caietani doctrina hæc est. Pulchritudo femine naturalis, tamenſi ad venerem incitans, non est cupibilis: ergo idem de ornatu dicendum est. Procuratio ad venerem quandoque vitii, quandoque personæ nomen est. Porro quia ornatu muliebris eodem provocat modo ad libidinem quod pulchritudo, idcirco hæc provocatio non est in specie vitii reponenda. Insuper eiusmodi ornamentorum excessus neque est contra caritatem, neque contra iustitiam. Denique, cum causa ruinae concupiscentis femina sit amatoris viri voluntas, non ornatu mulieris; ideo ornatu iste, tamenſi superfluous, non causa, sed occasio dumtaxat est spiritualis lapsus. Quæ omnia intelligenda sunt, inquit Caietanus, secundum se, nimirum præcise pravo sine lætantiæ, superbiæ, libidinis, seu alterius vitii. Rationes Caietani adoptarunt Auctores citandi.

V. Sententiam itaque Caietani amplectuntur Lessius Lib. II. cap. iv. dub. 14. Layman Theol. Moral. Lib. II. tract. 111. cap. 1111. Navarrus in Sum. cap. 111. n. 29. Castropalaus tract. vi. dist. vi. punct. 7. Sanchez Lib. I. in Decal. cap. vi. num. 17. Diana tract. v. resol. o. alique recentes Probabilistæ. Laudatus P. Albertus de Albertis de orn. mul. dist. 1. cap. vii. §. 3. contendit neminem Theologorum postre adversari sententiæ, eo quod, inquit, de ornatu loquitur tantum ad venerem incitante loquuntur. Utinam hoc verum haberet! Ceterum Caietanus non modo de levi, sed de notabili quocumque excessu ad libidinem provocante loquitur. Quod ipse asserat muliebrum ornatu provocare ad lasciviam, ex textibus proxime adductis compertum est. Quod autem comprehendat excessum etiam notabilem, ex sequentibus eisdem verbis palam fiet. Hæc enim habet hoc. cit. ad quantum dubium.

Et licet superfluitas ornatu in pretiosis, respectu personæ sit vitiosa, si deſit tamen contemptus, & malus mortaliter finis; & lex, hoc est loquendo de ipsa superfluitate secundum se, non est peccatum mortale, etiamsi notabilis sit excessus; quamvis ignoranter quidam aliter crediderint, minus penetrantes naturam peccati mortalitatis. Nam ad peccatum mortale existitur

quod

quod sit contra caritatem, & non sufficit quod sit contra aliquam virtutem. Maximus namque excessus contra liberalitatem non est peccatum mortale. . . . Notabilis quoque excessus in mentiendi non est peccatum mortale, nisi ad perniciem, quæ contra Deum, aut proximum est, ducat. Et iam dictum est ab Auctore, quod fucatio quantumcumque non est peccatum mortale, nisi per contemptum, vel lasciviam: & non est dictum de fucatione parva, sed absolute. Constat autem quod inter ornatu mulierum fucatio pessimum videtur habere locum: & si ipsa absolute, ac per hoc quantumcumque sit, non est secundum se peccatum mortale, sed solum propter lasciviam, vel contemptum; consequens est ut male intellexerint dicentes, quod secundum Doctores communitur superfluitas, inabiliter ornatu est peccatum mortale. Oppolium liquidem hinc habes. Et ratio ne probatur: quia non est actus ille contra Deum, ut patet; nec contra proximum, cum non sit ad damnum alterius, sed ad propriam vanitatem; nec contra seipsum, quoniam in nullo lædit seipsum.

VI. Caietanus ergo duo defendit, & quod ornatu muliebris ad lasciviam incitet, & quod excessus etiam notabilis illius ornamentu sit culpa letalis expers. Neque sermonem habet de solo excessu gravi, qui ex nimio pretii valore confurgit; sed superfluum ornatu defendit, qui suapte natura, quemadmodum pulchritudo naturalis femine, ad venerem calcaria adicit. Hæc itaque via nequit in nostram sententiam Caietanus pertrahi. Hanc solum illius doctrina excipere interpretationem valet, quod ille spectat ornatu secundum se ad omni circumstantia sercerum, a prava nimirum intentione, a salutis proximi contemptu, & ab animarum inde profuente lætura. Quam explicationem, & limitationem utique ille ipse inculcat, & repetit. Hæc est unica via, ut ego quidem autumo, qua bono in sensu intelligi Caietani doctrina potest. Lessius, qui totam Caietani doctrinam excipit, minus caute loquitur: & ceteri posteriores Theologi qui eandem doctrinam adoptarunt, laxius illam amplificaverunt. Quare, ut mea præfert opinio, operam ledere videtur P. Albertus de Albertis, dum præfatos Auctores in suam concedere opinionem evincere studet. Verum de his pluraquam satis.

§. X.

Patrum, & Theologorum auctoritate ornatus muliebris nimirum superfluitas letaliter culpa minime caret.

I. UT clarius sententia nostra innotescat, iterum in memoriam revocanda est superflui muliebris ornamentu notio, quam ex D. Ioanne Chrysolostomo in dialogo ad Basilium tradit Dionysius Carthusianus in Directorio vite nobilium art. 13. Ornatus superfluitas consistit in exquisicione vestimentorum, in compositione capillorum, in depictione, colorationeque vultus, & colli, & in appositioneque auricularum, vel aureorum, argenteorumque, aut aurum similibus ornamentorum. Ut alias dictum, & dicendum superius est, certa, & generalis regula istius superfluitatis sibi minime potest. Significand quoque, & non ratio, vultus pictura, vel gemmarum splendor provocans ornatu, eiusmodi est. Quare præcisa notio non nisi prudentem iudicio, & ex pluribus circumstantiis colligi valet.

II. Patrum auctoritates supra dedimus. Lubet tamen nonnullas alias adicere. Tertullianus omnium primus rationem a naturali pulchritudine accersit, quam Caietanus in patrocinium muliebris ornatu afferit, sub examen inducit, illamque rescit Lib. de cult. fem. cap. 11. Hic enim non modo ex inculpata pulchritudine vultus non infert expetrem crispimus ascitium ornatu: verum e contrario, neglectu ornatu dissimulandam nativam venustatem docet. Cum igitur & nostra, & aliorum causa versetur in studio periculosissimi decoris, iam non tantum consistit, & elaborate pulchritudinis suggestum recedendum a vobis sciatis, sed etiam naturalis preciositatis obtinendam dissimulationem, & incuriam, ut probe oculos incensibus moleſum. Nam, est accandans decore non est in felicitatis corporis, ut divine plasticæ accessio, ut anime aliqua vestis urbana; timendus tamen est vel propter inuriam, & violentiam spectatorum, quam etiam pater fidei Abraham in uxoris lux specie perinuit, & forem mentis Saram, salutem contumelia redemit. His paucis verbis Tertullianus omnia que recentiores ex Caietano (fortitan haud intellecto) obrudunt in defensionem muliebris ornamentu, perstringit. Primo ornatu femineum ex veste pretiosa, turgentis pectore, cincinnato capite, gemmis ac monilibus qua-

fitum,